

Nekünk miért nincs?!

Timkó György

m Jó sorsom Svájcba vezérelt. Írásom csak mérsékelten élménybeszámoló. Útikönyvem szerint Bernben van nyomdászmúzeum, s ha már ott vagyok, nézzük is meg! Megtaláltam az épületet, de a múzeum nem volt benne. Az ott dolgozó fiatal hölgy nem is tudott róla. Szerinte az útikönyvem nagyon régi. Lehet... Így kényszerűen lemondtam a nyomdászmúzeum látogatásáról.

Másnap Fribourgba/Freiburgba* mentem. Ott viszont – fényképezés közben – szinte behátráltam egy útjelzőnek, melyen a felirat: Gutenberg-múzeum.

Berni hiábavaló keresgélésemre itt választ kaptam. Megtudtam, hogy az első svájci nyomdászmúzeumot még 1900-ban alapították Bernben, amely nem önálló múzeumként működött, hanem mint a kézműves múzeumnak egyik részlege. Ebből következik, hogy a hangsúly ekkor a manuális nyomdászon volt. Azonban 1986-ban a múzeumnak helyet adó bérleményt felmondták, mely után alapos kutatás kezdődött: hol működjék tovább a nyomdászmúzeum. Végül ideális helyet – és épületet – találtak Fribourg/Freiburgban.** A múzeum egy szép, elegáns épületben kapott új otthont, amely szépen besimul az elegáns környezetbe. Kívülről nem mutatja több évszázados korát (1. ábra), de a belső patinás építése már igen, melyen tudatosan nem is változtattak. Ideális épület erre a célra, mert a maga ódonágával (és modernségével) megragadja a nézőt, és így jobban beleélheti magát a régmúltba, és valahogy hitelesebb, élőbb is a sok kiállított tárgy. Hogy mindez ne legyen unalmas, a múzeum

1. ábra

alkotói élethű figurákkal illusztráltak jó néhány munkaműveletet (2. ábra). A 3. ábránkon is jól megfigyelhető a betűöntő és a két nyomó. (Ezen az ábrán azt is jól láthatjuk, milyen remek épületet, helyiséget találtak e múzeum számára: az ódon és masszív gerendázat önmagában is segít a múlt felidezésében.) A bábuk elhelyezése számomra először idegen volt, de később megbarátkoztam vele, és úgy vélem, a múzeumok szinte természetes merevségét nagyon jól oldotta. Mint később megtudtam, ez nagyon megfontolt döntés után alakult így, mert arra törekedtek, hogy a múzeum ne legyen unalmas, hanem ellenkezőleg: szórakoztató, felfedező jellegű, mely egyszerű látásmóddal és képnyelven, néha meg humorosan láttassa a (nyomdász)történelmet.

Az új épületbe azonban nem csupán a korábbi muzeális tárgyakat hozták át, hanem minden

* Ez a mintegy negyvenezer lakosú város – Bern és Lausanne között – kétharmad részben francia, egyharmadban pedig német ajkú lakossággal; ezért a (francia és német) kettős név, melyből az első a hivatalos. A német neve kissé zavaró lehet, mert Németországban is van egy nagyváros, mely Freiburg im Breisgau néven ismert, de többnyire csak rövidebb, Freiburgot használják. És persze van még Hamburgtól északnyugatra egy Freiburg nevű kisváros is.

** A múzeum Place Notre-Dame 16. alatt található. A tér elnevezésének van egy olyan különlegessége, amelyet egy Kárpát-medencei ember föl sem foghat, meg sem érthet: a térnek német neve is van: Liebfrauenplatz. (A francia a hivatalos, de a németet is kőznapien használják; a múzeum ismertetőfüzeteiben is olvasható. – Egyébként a múzeum valamennyi kiadványa kétnyelvű.) – Képeink a múzeum ismertetőfüzeteiből valók.

2. ábra: kézi betűöntés,

a nyomó munkában,

a könyv fűzése

szempontból új elvek és szemlélet alapján egy teljesen új múzeumot alkottak. Nem csupán a kézműipar emlékei láthatók – persze azok is –, hanem a nyomdászat történetét lényegében a számítógépes korszakáig mutatja be.

Hatóköre hamar túlterjedt a város határán. Nem sokkal később Gutenberg baráti társaság alakult, mely célul tűzte a kutatást és fejlesztést a maga területén, így aztán a gyűjtemény bővíthetett dokumentumokkal, történelmi tárgyakkal, grafikai alkotásokkal és irodalmi emlékekkel.

A múzeum be- és elrendezésén – túl azon, hogy az ötleteknek és elgondolásoknak (szemmel láthatóan) a pénz nem szabott korlátot – szinte tapint-

ható a muzeológusok, grafikusok, nyomdászok, történészek és más szakemberek példás együttműködése. Sikerült nekik egy élő és szakszerű múzeumot alkotniuk. Ugyancsak példának okáért: a kéziszedő részlegben a regálók, az űrtöltők stb. úgy vannak elhelyezve, mintha a szedő csak kiszaladt volna valahová. A kézirat, a hajón a félig kész szedés, a vinkelben a további része annak, minden-minden úgy elhelyezve, hogy – miután tanultam a kéziszedést – nyugodtan folytathattam volna a szedést. Életszerű és nem merev volt a kéziszedés bemutatása (is).

Az épület, így a múzeum is, ötszintes: pince, földszint és három emelet. A földszinten a bejá-

3. ábra

4. ábra

rati, fogadó részből nyílik egy szép nagy terem, melyben időszaki kiállítások láthatók. (Ottlétemkor a pénzkészítés folyamatát mutatta be nagyon szemléletesen.) Maga a kiállítás a pincében, az első és második emeleten van, a harmadik emeleten egy nagy audiovizuális terem, s ottlétemkor is filmet vetítettek egy nagyméretű vetítívászonra.

A folyamat jobb megértése érdekében a kiállítás anyagát tíz (és az epilógus) fejezetre osztották, mely számozás a 3. ábránkon is jól látszik.

A pincében a betűöntés és a régi könyvkötészet, azok gépei és eszközei láthatók szép elrendezésben és megvilágításban. Az ősrégi „vágógépet” szinte üzemben láthatjuk, még a spén is ott van (4. ábra).

Az első emeleten a nyomdászat kézműipari emlékeit csodálhatjuk meg: ritkaságok, kézzel működtetett gépek – a fából készült Gutenberg-préstől a legkülönfélébb vassajtón át a litográfiai présig. Megismerkedhetünk az írás elterjedésével, a szétszedhető betűs nyomóforma kialakulásán át a réznyomásig és azoknak sok-sok kiegészítő eszközeivel.

A második emeleten az iparrá lett nyomdászat emlékei láthatók. Különös érzés volt szemben állni azzal az 1800-as évek vége felé gyártott – öntött betűket szedő-sorjázó – Thorne-féle szedőgéppel, mellyel régebben oly sokat foglalkoztam. Az 1903-ban gyártott Linotype sorszedő gép mellett ott láttam a Linotype gyorszedőgép első közé tartozó olyan darabját, mely már a lyuksza-

lag-vezérlést, a gyorszedést célozta meg. Kezdeti gyorsajtók, könyvkötészeti gépek körüljárható elrendezésben megmutatta a 18. század második felének, a 19. század első felének nyomdatechnikáját.

A harmadik emelet már a jelen és a jövő: audiovizuális terem.

Igen nagy ez a kis múzeum. Az öt szint ellenére a mainzihez viszonyítva nem nagy múzeum, azonban semmilyen szempontból nem okoz csalódást vagy hiányérzetet. Érezhető az a régi bölcsélet: a kevesebb több! Itt is minden van, ami reprezentálja, sok oldalról bemutatja a nyomdászat fejlődését szerszámain, eszközein és gépein át, de azt nem zsúfoltan teszi. Világos az elrendezés, a mondanivaló. Csak azt és annyit mutat, amennyit és amelyet könnyen megérthetünk, „megemésztethetünk”. Nem ódonságok raktárában bókászunk, hanem kiválóan, logikusan elrendezett és magyarázott nyomdászati emlékek között.

Több dolog meglepetett: egy látogató számára is fényárban úszott az öt szint. Nincs teremőr, nincs (vagy nem látható) videokamera. A tárgyak nincsenek rögzítve, a szedőszekrények kihúzhatók, betűkkel fel vannak töltve, a linógépen ott vannak a sorok, a szedőregálon ott a vinkel, az ár, a csipesz, a vakanyag – és tisztaság, minden ragyog, sehol por, piszok.

Javaslom mindazoknak, akik majd Svájcban járnak, ne mulasszák el e múzeum megtekintését.

Higgyék el, nem csan Mainzba, hanem Fribourgba is érdemes elmenni!